

NGAAHI TOKONI KI HE AKO'

'Oku 'i he ngaahi fāmili 'a e kamata'anga 'o e ako'. 'Oku 'i homou siakale (bubble) 'i 'api mo e fāmili 'a e ngaahi me'a kotoa pe, mo e ngaahi fetu'utaki 'i he komiuniti', ke tokoni ki he ako 'a ho'o fānau lolotonga 'a e COVID-19.

Fakapapau'i 'oku fiefia mo mo'ui lelei 'aia kotoa pe 'oku 'i homou fale', pea 'oku ke 'ilo'i 'a e feitu'u 'e ma'u atu mei ai ha tokoni kiate koe.

Talatalanoa mo fanongo ki he taha kotoa pe, 'aki 'a e 'ofa mo e mokomoko pea manatu'i - 'oku 'ikai ko e faiako koe pea ka a'u ki ha tu'unga 'oku fakatupu'ita kia tekoe, 'ai ha ki'i mālōlō.

Ngaahi fakakaukau ...

1. **'Oku 'ikai totonu ke hoko e matu'a mo e famili ko ha kau faiako** - 'ikai fiema'u ia ke hoko 'a e ngaahi 'aho' ko e 'aho ke fakamoleki ki he ngaahi lēsoni fakaako', ko ia ai ko e fakahinohino 'eni ki he taimi 'oku fakamoleki ki he ako faka'atamai.....

- Ma'ae fānau ako 'i he lautohi', fokotu'u pe ke 'ai ha houa 'e 2
- Ma'ae fānau 'oku 'i he ako lotoloto', fokotu'u pe ke a'u ki he houa 'e 3
- Ma'ae fānau ako 'i he kolisi', fokotu'u pe ke a'u ki he houa 'e 4

'Oua teke fakakaukau ko e taimi 'eni ke tulimui kotoa ki he ngaahi 'lēsoni'. Fakakau e fānau' 'i he palani 'o e ngaahi me'a 'oku nau fie ako kiai'. Fakamamafa pe ki honau ngaahi mānako' mo e mālohinga'.

2. Talanoa mo ho'o fānau ke mahino 'oku mou 'ilo'i kotoa 'a e ngaahi me'a 'oku hoko' pea mo e founa hono tauhi ke malu homou fale', e.g. ko e fanofano homou nima', nofo pe 'i homou siakale'.
3. Fokotu'u ha ngaahi founa fetu'utaki mo e fāmili 'i he telefoni, Feisipuka (Facebook), Sikaiipi (Skype), Sumu (Zoom) – ko e hā ha me'a 'e ngāue lelei taha mo kimoutolu mo fe'unga mo e ta'u motu'a 'o ho'o fānau'.
4. Fokotu'utu'u mo fakahokohoko 'a e ngaahi ngāue faka'aho 'oku hoa mo taāu mo e taha kotoa pe. Feinga ke tauhi eni ki he nōmolo taha 'e ala lava', kae fakapapau'i ma'u pe 'oku ongo'i malu 'a ho'o fānau pea 'oku lelei 'a e me'a kotoa pe. 'Oku kehekehe pe 'a e founa 'e feau'aki 'e he toko taha takitaha 'a e ngaahi me'a 'oku hoko'.
5. **Ko e ngaahi ngāue faka'aho kotoa pe, ko e fangamālie** ki he akó.
 - a. Ko e mālohi 'o e talanoa (hokohoko atu 'a e talanoa ki he ngaahi me'a fakafāmili', mo e ngaahi me'a 'oku ke fiema'u ke 'ilo ki ai ho'o fānau'. 'Oku lahi 'a e ngaahi fale'i - mei he kau faiako 'i he ngaahi ako'anga', ngaahi uepisaiti 'a e Pule'anga', e.g. MOE mo e MPP, ngaahi polokalama Talanoa Ako 'i he letio', televisone', fetu'utaki mo e fāmili 'i he Feisipuka', faifekau, etc.) Talanoa ki he ngaahi me'a 'oku tau 'ilo mo e ngaahi me'a 'oku tau lava ke fakahoko', ko e ngaahi 'ilo ko 'eni' 'e tokoni ia ki he fānau ke nau mahino'i ange 'a e ngaahi me'a ni, 'i ha 'ulungāanga 'oku tokamālie pea 'ikai hangē 'oku tō takutaku'.

- b. Talanoa 'i he taimi 'oku mou ngāue fakataha ai – ko e lelei taha ki he fānau iiki' 'a e taimi 'o e feime'akaí mo e fakahoko fakataha 'o e ngaahi ngāue faka'api', taimi kai, mo ha ngaahi ngāue kehe.
- c. Lea – ngāue'aki ho'o lea 'i apí hangē ko e lea faka-Ha'amoá, faka-Tonga, etc
- d. 'Oku ako foki 'a e fānau' 'i he 'enau sio ki he ngaahi ngāue kotoa pe 'oku fakahoko 'e ha taha kehe.
6. **Ngaahi ngāue tu'uma'u faka'aho mo e ngaahi me'a makehe** 'oku mahu'inga 'i he ngaahi tukunga makehe ko eni'
- a. Ma'ae fānaú ke fakatupulekina 'enau poto 'i hono malava ke mapule'i kinautolu' ...
- laukonga – ngaahi tohi laukonga maheni, ngaahi naunau faka'ilekitulonika.
 - tauhi ha tohinoa – angamaheni 'aki 'a e peni mo e pepa, ngāue'aki 'a e ngaahi me'angāue faka'ilekitulonika'.
 - ngaahi tamapua teti pea 'i he ngaahi matapā sio'ata ... fa'u ha ngaahi talanoa kiate kinautolu.
- b. Fokotu'u ha taimi pau 'i he 'aho kotoa pe ke fakahoko ai ha ngāue fakataha 'i homou siakale' ...
- ngaahi lotu fakafāмили', faka'eke'eke mo e tali fehu'i, fa'ifa'itaki ha fa'ahinga me'a pea mate'i ke tonu, kai fakataha.
- c. Faingamālie ke fakamalohi'i 'a e tauhi 'o e ngaahi vāa' ...
- tauhi e fetu'utaki faka'ilekitulonika pe 'i he telefoni
 - vahevahe 'a e ngaahi me'a 'oku hoko 'i ho siakale'
- d. Faingamālie ke fokotu'u ha ngaahi vā fehokotaki'anga fo'ou ...
- Lī ha tohi 'i he puha meili ho kaungā'api koe' 'oku' ne fokotu'u ha tamapua teti pea 'i hono matapā sio'ata' pe 'oku ke 'ilo'i 'oku nofo tokotaha pe.
- e. Fakakata, ngaahi fakatātā 'oku ngaungaue mo fakaoli (animation), ko ha ngaahi faingamālie ke fakatupulekina'aki e leá mo fakahāa'i mai ai 'a koe ...
- fakahoko ha me'a fo'ou 'oku te'eki ai teke fakahoko kimu'a

TOKANGA: 'Oku 'ikai 'uhinga 'a e 'ikai ke ke hoko ko e faiako heni' ke 'oua te ke fakamoleki ai ha taimi ki he "fakatonutonu" (e.g. sipela) fanau iiki ange.

7. **Ngāue'aki 'o e ngaahi mītia fakasōsialé** 'oku mahu'inga ke tauhi e fetu'utaki mo e fāmili, ngaahi kaunga' ngāue', fāmili 'i he siasi', komiuniti' mo e kau faiako' -
 - a. Faingamālie lahi eni ke fakaloloto ai e tauhi vaha'a' (neongo e ngaahi faingata'a') - 'eke ki he kakai kehe' pe 'oku nau fēfē, fetauhi'aki, feongo'i'aki, fakakaukau'i e ngaahi me'a teke tuku atu'
 - b. Ki ha palopalema 'oku fu'u lahi 'aupito (tukuhaāusia pe ko e 'ikai fieauna) 'e fiema'u leva ke 'i ai hano ngaahi fakangatangata, ka 'i he taimi tatau ko e faingamālie lahi foki 'eni ke to e fakalahi ai 'a e 'ilo' mo e taukei', tauhi e fetu'utaki' mo ke 'ilo ma'u pe ngaahi me'a 'oku hoko'.
8. **Ngaahi uepisaiti 'a e ngaahi 'apiako'/ngaahi fetu'utaki'anga faka'ilekitulonika'**. Hangē ko e ngāue lelei 'a e **fononga fakaako 'i he taimi māfana'**. 'E lava eni ke hoko ko ha founga lelei ke tokoni'i 'a e ngaahi pōto'i 'ilo kotoa pe 'oku fiema'u 'e he fānau'.
9. **'E kau mo e faiako'**. Faingamālie ki he feongo'i'aki' - talanoa mo ho'o fānau fekau'aki mo e ngāue 'oku feinga e kau faiako' ke palanisi 'i he 'enau ngāue mei honau ngaahi 'api' mo e siakale', pea nau to e faiako foki. Muimui'i 'a e ngaahi 'ulungaanga fakakakai lalahi' pea 'ai ke 'oua 'e fakalalahi 'a e ngaahi me'a te ke fiema'u mei he kau faiako'. Kapau 'oku ke hoha'a ki he ako 'a ho'o fānau', fetu'utaki ki he faiako' ke mo talanoa.
10. 'E kehekehe pe 'eni mei he 'apiako ki he 'apiako ka ko hano fokotu'u ha ngaahi founga ngāue faka'aho 'oku pau mo hono ngāue'aki 'a e ngaahi tokoni fakafaiako' 'o 'ikai ko e feinga ke mate'i pe ko e hā e me'a 'e fakahoko 'e he faiako'. 'E ma'u atu pe 'e he fānau ako' 'a e ngaahi kofukofu mo e ngaahi tōpiki 'i honau levolo fakaako' pea te nau lava pe 'o fakakakato 'a e ngaahi ngāue koeni mei 'api neongo 'e 'ikai ha faiako fakahangatonu.